

Anne Næprud Hollakleiv

Mottak og bosetting satt i perspektiv

Om det sosiale arbeidet med flyktninger i praksis

An outlook on reception and settlement
The social work practice on refugees

Bacheloroppgave i Sosialt arbeid
September 2023

Anne Næprud Hollakleiv

Mottak og bosetting satt i perspektiv Om det sosiale arbeidet med flyktninger i praksis

An outlook on reception and settlement
The social work practice on refugees

Bacheloroppgave i Sosialt arbeid
September 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Oppgaven tar for seg sosialt arbeid i praksis i flyktningtjenestene, spesifikt i mottak og bosettingsfasen. Flyktninger er en sårbar gruppe som scorer høyt innenfor fattigdom- og levekårsstatistikk og sosialarbeidere skal bidra til å sette sosiale problemer i samfunnsmessige sammenhenger og ut ifra dette jobbe mot forhold som bidrar til marginalisering og utenforskap. Funnene i oppgaven tar for seg problemstillingen både på individ og systemnivå og viser det sosiale arbeidet i arbeid med flyktninger i deres startfase i et nytt land.

Lang ventetid i mottak har en negativ effekt på enkeltindividet og at tilstanden til flyktninger i mottak har en risiko for å bli svært passiv uten muligheter for aktivisering og mulighet til å starte integreringsprosessen. De som jobber i mottak står ovenfor et større ansvar for flyktingene, enn hva de anser selv som sitt ansvarsområde. I Norge kan flyktninger velge om de vil bli bosatt med offentlig hjelp eller ikke og de kan også få et alternativ med å velge bosted selv. Selv om det finnes et valg, er ikke valget uvilkårlig og muligheten til å velge selv for flyktingene viser seg å ikke bli fremstilt som et alternativ for mange. I Norge legges det ikke mye vekt på at flyktninger skal klare å skaffe egen bolig og dette påvirker i praksis det frie valget hos flyktingene.

Ansatte i de offentlige flyktningtjenestene viser holdninger til et snevrere syn på det sosiale arbeidet enn hva sosialarbeidere ved selvstendige organisasjoner gjør. Mye av argumentasjonen for dette begrunnes i politiske føringer og et begrenset mandat til de som utfører arbeidet. Fokus på brukermedvirkning, informasjonsformidling og individets autonomi viser seg å praktiseres i liten grad basert på funn i oppgaven. Konsekvensene av oversette behov i startfasen av flyktingenes nye liv kan gå på bekostning av deres fysiske og mentale helse, som også er med å påvirke integreringen de har i samfunnet i lengre tid fremover.

Abstract

The thesis takes on the social work of refugees, specifically in the reception and settlement phase. Refugees are a vulnerable group that scores high in poverty and living conditions statistics. Social workers shall therefore help to place social problems in social contexts and work against conditions that contribute to marginalisation and exclusion. The findings in this thesis addresses the issue at both individual and institutional levels and show the social work involved in working with refugees in their initial phase in a new country.

Long waiting times in reception centres has a negative effect on the individual and the refugees has a risk of being put in a passive state without opportunities for stimulation of activity or the opportunity of starting the integration process. Those working in reception centres have a greater responsibility for refugees than they consider themselves to be responsible for. The refugees in Norway can choose whether they want to be resettled with public assistance or not, and they can also be given the option of choosing their own place of residence. Although there is a choice, the choice is not unconditional and the individual's opportunity to choose for themselves is not presented as an option for many. In Norway, little emphasis is placed on refugees being able to manage their own housing, and in practice this affects the refugees' freedom of choice.

Employees in the public refugee services shows attitude of a narrower view of social work than social workers in independent organisations. The justification for this is based on political guidelines and a limited mandate for those who work in the public system. The focus on client participation, providing information and individual autonomy appears to be in a limited extent based on the findings of the thesis. The consequences of overlooked needs in the initial phase of the refugees' new life can compromise their physical and mental health, which also affects their integration into society for a prolonged time.

Innholdsfortegnelse

1.0	INNLEDNING	4
1.1	Bakgrunn for valg av tema	4
1.2	Sosialfaglig relevans.....	5
1.3	Presentasjon av problemstilling	6
1.4	Avgrensning av oppgaven	6
1.5	Videre oppbygging av oppgaven	6
2.0	METODE.....	7
2.1	Litteraturstudie som metode	7
2.2	Søkeprosessen	7
2.3	Kildekritikk	8
3.0	TEORI OG LITTERATUR.....	8
3.1	Bosettingssystemet	8
3.2	Boligfremskaffelse til flyktninger.....	9
3.3	Brukermedvirkning og myndiggjøring	10
4.0	DISKUSJON	11
4.1	Selvbosetting	11
4.2	Makt og avmakt ved bosetting av flyktninger	12
4.3	Informasjonsformidling og avmakten uten tilgang på informasjon	14
4.4	Manglende helhetlig fokus på flyktingenes behov.....	15
4.5	Styringsrollene legger føringer	16
5.0	AVSLUTNING	19
6.0	REFERANSELISTE	23

1.0 INNLEDNING

Krig, konflikt og forfølgelse både i og utenfor Europa har ført til at Norge i en rekke år har bidratt med å gi asyl til flyktninger. Det norske velferdssystemet sikrer at flyktninger, så vel som andre innbyggere i velferdsstaten, har sine rettigheter og plikter. Særlig to konflikter har preget Norge og Europa og blir omtalt som «flyktningkriser» grunnet det store omfanget av flyktninger som krevde mobiliseringa av ressurser ved mottak og bosetting. I 2015 ble en stor andel av flyktninger mottatt fra Syria og daværende bosettingsstruktur klarte ikke å løse bosettingsbehovet (Henningsen & Søholt, 2018). Etter at krigen i Ukraina brøt ut i 2022 ble det på nytt et økende behov for ressurser i både stat, mottak og kommune som alle har sin rolle ved å hjelpe flyktninger i Norge. Statistikk fra Statistisk Sentralbyrå viser en betydelig forskjell på antall flyktninger fra 2021 til 2022, da den prosentvise økningen steg med hele 719,2%. I alt var det 35 675 mennesker som kom som flyktninger i Norge i 2022. (Statistisk sentralbyrå, 2023). Om lag 31 258 av disse flyktningene ble bosatt i en av de 354 kommunene vi har i Norge (IMDi, 2022). Dette gir ikke bare en indikator på en høy prosentvis økning, det forteller også noe om en andel mennesker som kommer til et helt nytt land med ulike forutsetninger og behov på veien videre til et nytt liv i Norge. Hvor godt livet blir i det nye landet kan avhenge av flere faktorer og kanskje spesielt på kvaliteten av den hjelpen som gis.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Som et resultat av det økende behovet for ressurser og arbeidskraft rundt flyktningene, ble jeg i mitt siste halvår som sosionomstudent, tilbudt jobb i Trondheim kommune. Som fersk student med mer erfaring fra pensumbøker enn det praktiske arbeidet, var det naturlig nok en overgang til «det virkelige liv». Ved oppstart i flyktningbosettingen fikk jeg inntrykk av at feltet jeg skulle begynne å jobbe i bar preg av de store endringene som skjedde på kort tid, og det både på godt og på vondt. Gjennom mitt sosialfaglige perspektiv merket jeg spesielt kompleksiteten i arbeidet med at flere systemer skal forsøke å samarbeide sammen rundt en gruppe mennesker som står med så lite innflytelse over sine egne liv, mens de venter på et nytt liv i ett nytt land. Jeg synes også brukergruppen i seg selv er en fascinerende og kompleks gruppe fordi det finnes så mange ulike typer behov og forskjeller iblant dem. Med dette som bakgrunn følte jeg for å forsøke å finne ut mer om disse problemstillingene og om

det finnes hold i litteratur og forskning som kan fortelle noe om det sosiale arbeidet i praksis ved bosetting av flyktninger.

1.2 Sosialfaglig relevans.

Å jobbe med mennesker gjør at man gjerne deler inn i ulike brukergrupper og fokus i denne oppgaven vil som nevnt være flyktninger. Fellesorganisasjonens yrkesetiske grunnlagsdokument (2019) tar for seg fellesnevnerne for det sosiale arbeidet som alle sosialarbeidere kan ta med seg i sitt arbeid med ulike brukergrupper. Dokumentet tar spesielt for seg etiske utfordringer som man kan møte på i arbeidet når man jobber ut ifra en hjelperolle og brukeren ofte står i en avmaktsposisjon med avhengighet til hjelpen fra ulike systemer. Relevansen mellom flyktninger og sosialt arbeid handler i stor grad om at sosialarbeidere skal sette sosiale problemer i samfunnsmessige sammenhenger og ut ifra dette jobbe mot forhold som bidrar til marginalisering og utenforskap (Ellingsen et al. 2015, s. 24). Flyktninger og innvandrere viser seg å stå i levekårs- og fattigdomsproblemer også når de kommer til Norge. Utfordringen må sees som en samfunnsmessig utfordring og ikke bare et individuelt problem. (Henriksen, 2007, Pettersen (red), 2009 referert i Ellingsen et al. 2015, s. 251).

Grunnlagsdokumentet belyser hvordan en sosialarbeider skal være bevisst og har et ansvar for å sørge for at brukergruppen ikke blir umyndiggjort (Fellesorganisasjonen, 2019). Begrepet myndiggjøring blir trukket frem og forklart i oppgavens teoridel. Eksempelvis vil arbeid med flyktninger inneholde en maktubalanse fordi flyktninger på flere områder kan bli avhengig av sosialarbeidere for å orientere seg i det nye landet og for å få sikret seg riktig og nok hjelp. Denne hjelpen og ikke minst bevisstheten rundt umyndiggjøring og maktubalanse vil det være behov for på ulike nivå og arenaer i integrering- og bosettingssystemene som f.eks. på mottakssentre, hos integrerings og mangfoldsdirektoratet og på skolene som gjennomfører Introduksjonsprogrammet. Med tanke på at flyktninger kommer fra ulik kultur, snakker et annet språk og kanskje definerer sine holdninger og verdier på en annen måte enn majoriteten av den norske befolkningen, så vil sosialarbeideren også ha en viktig rolle innenfor informasjonsformidling, motivering og integrering. Uten informasjon om rettigheter og plikter vil det være svært vanskelig for flyktningene å forstå hva de både har rett og plikt på i det norske samfunnet. Samtidig kan disse ulikheten bidra til å utfordre kommunikasjonen og

felles forståelse med at det kan oppstå dilemmaer og konfliktsituasjoner. (Ellingsen et al. 2015).

1.3 Presentasjon av problemstilling.

«Hvilke praktiserende muligheter og begrensninger er til stede i det sosiale arbeidet under mottak og bosettingsprosessen av flyktninger?»

1.4 Avgrensning av oppgaven

Denne oppgaven kommer til å gå inn på hva sosialt arbeid går ut på. Målet er å fange essensen i det sosiale arbeidet i arbeid med flyktninger i deres startfase ved mottak og bosetting, både på individ og systemnivå. Oppgaven vil også ta for seg en introduksjon i bosettingssystemet for flyktninger i Norge for å gi en helhetlig forståelse av systemet og hva brukergruppen forholder seg til. Siden sosialt arbeid har et stort omfang vil oppgaven ta for seg utvalgte deler om hva som er med på å definere sosialt arbeid. Først og fremst vil brukermedvirkning og deltakelse stå i fokus og i tillegg et fokus på makt og avmakt som står sentralt inn i drøftingsdelen.

1.5 Videre oppbygging av oppgaven

Hoveddelen av denne oppgaven vil bestå av fire kapitler med tilhørende underkapitler. Hovedkapitlene vil være metode, teori, drøfting og konklusjon. I metodedelen vil jeg ta for meg essensen i forberedelsene til oppgaven og selve innhenting av data som blir drøftet i oppgaven. Teoridelen vil presentere mitt valg av relevant teori og gi en bedre begrepsforståelse for tematikken rundt problemstillingen. Videre vil drøftingskapitlet bestå av å hente frem utvalgt forskning og diskutere disse funnene opp mot problemstillingen. Drøftingsdelen er blitt delt inn i flere emner som har relevans ut ifra funn i forskningsartiklene. Avslutningsvis vil jeg besvare problemstillingen ved å komme med avsluttende merknader for det som ble diskutert i oppgaven og noen av mine egne tanker.

2.0 METODE

I henhold til krav stilt for bacheloroppgaven for sosialt arbeid våren 2023, er litteraturstudie gjeldende metode for oppgaven. En metode i bacheloroppgaven vil være viktig for å kunne systematisere arbeidet med oppgaven, så samt som selve innholdet i oppgaven. Ifølge Dalland (2021) kan man med metoder få et utgangspunkt i hvordan man kan fremskaffe eller etterprøve kunnskap (Dalland. 2021. s.53). Første del av metodekapittelet vil gå nærmere inn på hva en litteraturstudie er. Senere i metoddelen vil søkeprosessen bli gjennomgått, med både innledende søk og systematisk søk, og til slutt vil det legges frem holdepunkter rettet mot kildesøket som kan være kritikkverdige.

2.1 Litteraturstudie som metode

For å kunne undersøke både et akademisk og praktisk fag, slik sosialt arbeid kjennetegnes som, er det nyttig å forstå at det foregår på ulike nivåer. Sosialt arbeid baserer seg på å hjelpe individer med sosiale problemer, likevel strekker ikke arbeidet seg kun til individnivå, men også gruppe- og samfunnsnivå (Ellingsen et al. 2015.s. 19). For å kunne undersøke feltet for å fremskaffe ny kunnskap og etterprøve teorier vil det være viktig å velge metoder som på best mulig måte gir et riktig bilde av det man ønsker å finne ut av. For å få frem flere aspekter og sider ved et tema vil kvalitativt orienterte metoder kunne gi et mer helhetlig svar (Dalland. 2021. s. 54). Ved valg av litteraturstudie som metode vil oppgaven basere seg på data fra kilder som allerede er publisert og utvalget i oppgaven blir plukket ut etter relevans til problemstillingen (Dalland. 2021. s.199).

2.2 Søkeprosessen

I første del av prosessen med å finne utvalget av litteratur valgte jeg å fokusere på å finne karakteristiske emneord som er relevante for sosialt arbeid og problemstillingen i oppgaven. «Flyktning», «sosialt arbeid», «bosetting» og «medvirkning» ble utvalgte søkeord. Ved innledende søk var fokuset hovedsakelig å få en oversikt over hvor mange relevante treff som finnes med valgte søkeord. Målet med dette var å få en oversikt over de fagfellesvurderte artiklene som finnes. For å fremskaffe mer informasjon valgte jeg å bruke to søkebaser, Oria og Idunn. Valget med å ikke utvide med flere søkebaser var basert på at det ville bli mange av

de samme artiklene som dukket opp og at jeg vil klare å finne nok relevante artikler ved å kun bruke Oria og Idunn. Ved å kun bruke norske søkeord var baktanken at det kanskje kunne gi forskning fra Norge eller Norden som kunne gi best mulig overførbarhet. Søkene viste derimot et snevert felt med få treff på nordiske språk og jeg valgte derfor å også velge ut engelske søkeord. Jeg gjorde undersøkelser på hvilke begreper som er mest synonymt med de norske og engelske ordene slik at søkeordene ikke ble oversatt på feil måte. Valgene falt på «housing», «settlement», «social work» og «refugee». De fleste treffene på litteratur omhandlet et bredt spekter av helse- og sosialfaglig forskning om flyktninger. Flere av forskningsartiklene fokuserte på helsen til flyktninger og jeg valgte derfor å ekskludere ordet «health» i søkene..

2.3 Kildekritikk

Oppgaven baserer seg på litteratur og forskning som på ulike måter kan kategoriseres som pålitelige kilder. Håndøkene som er blitt gjort og kildene som er brukt derfra, er i hovedsak hentet fra pensumbøker valgt ut av emneansvarlige for studiet. Andre håndøk og kilder hentet fra nettet er hentet direkte fra gjeldende lovverk og direktorater. Det er ønskelig å poengtere at det aldri ble brukt et strukturert kildeeskjema som for eksempel PICO-skjema, ved søk i databasene etter forskning. Valget kom på å plukke ut relevante fagfelleverderte artikler ved å kun bruke søkeordene som ble nevnt ovenfor, med noen begrensinger i søket. Jeg er bevisst over at struktur i søkene kan ha innvirkning på hvilke forskningsartikler man får opp, men jeg anser kildene for å være relevante og pålitelige for oppgaven.

3.0 TEORI OG LITTERATUR

3.1 Bosettingssystemet

Sammen med integrerings- og mangfoldsdirektoratet, videre omtalt som IMDi, samarbeider kommunen med å få bosatt flyktninger ut i de ulike kommunene i Norge. I Norge er det kommunene, i samarbeid med IMDi som er ansvarlig for å bosette flyktninger som har fått oppholdstillatelse. Det samarbeides også med UDI, utlendingsdirektoratet, som er ansvarlig for å blant annet behandle søknader om opphold i Norge og drift av asylmottak.

Forberedelsene til en bosetting ut i kommunene foregår ordinært ved mottak som flyktningene oppholder seg på i påvente av oppholdstillatelse og bosettingskommune. Oppgaven til mottaket er å sørge for at det også ved mottaksfasen skal igangsettes tiltak som bidrar til kvalifiseringsprosessen etter bosetting i kommunene. Gjennom en selvregistreingsløsning skal mottaket sørge for at beboerne får bistand til å registrere sin kompetanse ved behov. Kartleggingen av hver enkelt flyktning kan også komme med eventuelle merknader om deres psykiske eller psykiske helse som vil være viktig for kommunen å være forberedt på (IMDi, 2023).

Det finnes ulike måter flyktninger kan bosette seg i landet, men ved å bli bosatt med offentlig hjelp vil flyktningene få retten og muligheten til å delta på introduksjonsprogrammet med økonomisk hjelp og bosettingskommune som sørger for å finne en bolig. Denne retten er lovfestet i Lov om integrering gjennom opplæring, utdanning og arbeid (Integreringsloven, 2020). Bosettingskommunen er den kommunen som IMDi vedtar at flyktningen skal bosette seg i og i denne prosessen får man kun ett tilbud. Takker man nei til bosettingskommune eller utvalgt bolig mister man retten til introduksjonsprogram og hjelp fra kommunen og må da være økonomisk selvhjulpen (IMDi, 2021).

3.2 Boligfremskaffelse til flyktninger

Det boligsosiale arbeidet som kommunene gjør, innebærer å finne egnede boliger for flyktningene som kan fremskaffes på flere måter. Hvilke type boliger, hva slags standard de har og til hvilken pris er en vurdering som hver enkelt kommune får ta selv. Boligmassen som kommunen benytter seg av kan bestå både av kommunalt eide boliger og avtaler på det private utleiemarkedet. Det finnes også en måte å bosette seg på der flyktningene selv finner bolig og kan etter avtale med IMDi og kommunen få bosted godkjent og samtidig få de samme rettighetene under Integreringsloven. En slik ordning kalles for avtalt selvbosetting. Andre flyktninger kan passe godt inn i bofellesskap, og da spesielt enslige voksne. Målet med mange av boligene som kommunen bosetter flyktninger i, er at de skal være midlertidig, slik at man jobber mot at flyktningene skal leie eller eie bolig selv uten at kommunen er part i avtaleforholdet (IMDi, 2023).

3.3 Brukermedvirkning og myndiggjøring

I denne oppgaven er definering og beskrivelsen av sosialt arbeid valgt ut med utgangspunkt i Ellingsen og Skjefstads (2015) begrepsforklaringer. De beskriver de tre begrepene *anerkjennelse, myndiggjøring og brukermedvirkning* som sentrale for sosialt arbeid fordi de forteller noe om det menneskesynet og verdigrunnlaget som sosialt arbeid er basert på. Videre beskriver de at disse tre sentrale begrepene igjen kan knyttes til andre begreper som sosial rettferdighet, solidaritet, sosial endring og deltakelse (Ellingsen & Skjefstad i Ellingsen et al. 2015. s. 97).

En kan hevde at «[...] *brukerperspektivet er det sentrale utgangspunktet i sosialt arbeid* [...]» (Ellingsen et al. 2015, s. 25). Brukermedvirkning utfolder seg på flere nivåer i hjelpeapparatet og velferdspolitikken. Med utgangspunkt i flyktninger kan man forklare at på individnivå, handler brukermedvirkning om den enkeltes rettigheter og muligheter i møte med systemene og deres rett til å påvirke sitt eget liv og hjelpetilbud. På systemnivå handler brukermedvirkningen om at for eksempel representanter fra flyktningene er med på å påvirke hvordan tjenestene skal utformes og hvor det er viktig å få frem løsninger som imøtekommer behovene til flyktningene (Øygard & Askheim, 2020). I praksis kan brukermedvirkning oppleves som utforende å gjennomføre og at den som står i brukerrollen og den andre i hjelperrollen har ulike oppfatninger av når man faktisk praktiserer brukermedvirkning. En sosialarbeider kan alltid stå i fare for å handle med utgangspunkt i brukerens beste eller tro man fatter beslutninger ut ifra medvirkning, men likevel aldri ha invitert til deltakelse og innflytelse. Derfor sies det at makt og deltakelse er høyst nærliggende i praksis (Ellingsen et al. 2015).

Ellingsen og Skjefstad (2015) nevner også at arbeidet med å hjelpe andre handler om hjelp til selvhjelp, det vil si å få hjelp til å ta i bruk egne ressurser slik at man klarer å være en aktiv bidragsyter for å hjelpe seg selv mest mulig (Ellingsen & Skjefstad i Ellingsen et al. 2015. s. 97). Hjelp til selvhjelp og myndiggjøring er begreper som står tett opp mot hverandre og i internasjonal sammenheng bruker man begrepet *Empowerment* om myndiggjøring. En sosialarbeiders rolle ovenfor en bruker som man ønsker skal kunne hjelpe seg selv til å få det bedre, vil være å hjelpe til med å mobilisere ressurser. En ønsker hverken at sosialarbeideren skal ta alt ansvar for å hjelpe brukeren, ei heller å skyve alt ansvar på brukeren selv. Målet er å klare å sette i gang myndiggjørende prosesser som bidrar til innflytelse over eget liv og en

likestilt samfunnsdeltakelse sammen med andre. Dette forutsetter at brukeren selv er aktiv i prosessen (Ellingsen & Skjefstad i Ellingsen et al. 2015. s.104-105).

4.0 DISKUSJON

4.1 Selvbosetting

Som nevnt tidligere i teksten kan flyktninger i Norge velge om de vil bli bosatt med offentlig hjelp eller ikke. Selv om det finnes et valg, er ikke valget uvilkårlig. Flyktninger som takker nei til bosetting fra kommunen, må klare seg selv med egen finansiering og inntekt og mister retten på å delta på Introduksjonsprogrammet som blant annet gir tilgang til norskopplæring og lønn for deltakelse. Gjennom avtalt selvbosetting, kan man få offentlig hjelp og likevel velge bolig selv (Henningsen & Søholt, 2018).

Henningsen & Søholt (2018) skriver i sin forskning om hvordan ordningen med avtalt selvbosetting kan påvirke flyktningers rolle i bosettingen, det trekker også frem hvordan normene ved flyktningbosetting utfordres ved bruk av avtalt selvbosetting. Det legges frem at flyktninger er å bli ansett som vanskeligstilte i samfunnet og at det dermed legges opp til at kommunene må pålegges et ansvar for å sørge for en god boligsituasjon når flyktingene skal integreres videre inn i samfunnet. Studien til Henningsen og Søholt (2018) baserer seg på flere intervjuer med kommunalt ansatte som jobbet med flyktningbosetting. Intervjuene peker på generelle holdninger blant de som arbeider med flyktingene om at flyktninger ikke er ressurssterke til å skaffe egen bolig og at dette igjen legger føringer for bosettingsarbeidet (Borevi & Bengtsson, 2015, referert i Henningsen og Søholt, 2018). Gjennomføring og oppstart av avtalt selvbosetting i norske kommuner viste derimot å bidra til en form for holdningsendring for de som arbeider med anskaffelse av bolig til flyktninger. En saksbehandler i Oslo fremmet avtalt selvbosetting fordi det kan gi flyktingene tilbake kontrollen over eget liv og at de kan ta direkte handling for å gjøre dette. I Tromsø var det en saksbehandler som fremmet holdningen om å vise respekt med å se på hver flyktning som ansvarlige og evnerike personer. Et intervjuobjekt i Sarpsborg vektla kommunens rolle og viktigheten av at kommunen skulle hjelpe med at folk klarer seg selv. Henningsen & Søholt (2018) forteller at funn av slike endrede oppfatninger i flyktningbosettingen vil gi en økt

sosial anerkjennelse som fremmer flyktningene som likeverdige borgere (Borevi & Bengtsson, 2015, referert i Henningsen og Sørholt, 2018).

Henningsen & Sørholt (2018) intervjuet også flyktninger som benyttet seg av ordningen med avtalt selvbosetting og begrunnelsene for valg av kommune var gjerne sammensatt. For mange handlet det om å kunne få ta valget selv med å velge hvor de skulle bo og i tillegg det å slippe å være passiv med å vente på mottaket i uvisshet. Noen ønsket å fortsette å bo i sin mottakskommune for å fortsette integreringen der de startet. Andre baserte ønsket om selvbosetting rundt familie, venner og utdannings- eller jobbmuligheter. Felles for dem alle var at de tok valgene basert på egne ønsker og premisser.

Oslo kommune har rapportert om ulike erfaringer fra sine bydeler angående avtalt selvbosetting. Enkelte bydeler mener at det er en risiko for merarbeid for bydelene fordi flyktningene ofte signerer kontrakt for uegnede boliger. Det rapporteres samtidig om at praksisen er ulik og at de bydelene som velger å godkjenne kontrakt før flyktningene skriver under på en privat leieavtale, ikke møter samme problemstilling med opprydningsarbeid i etterkant. (Oslo kommune, 2018 referert i Henningsen & Sørholt, 2018).

Avtalt selvbosetting preges likevel av en risiko for å inngå kontrakt på usikre betingelser. En flyktnings posisjon kan være svak i forhandling med det private leiemarkedet og det brukes ofte uformelle nettverk for å skaffe seg en avtale. Det finnes imidlertid kommuner som bruker det private boligmarkedet som en del av boligporteføljen sin ved bosetting av flyktninger og som hjelper flyktningene med å inngå ordinære kontrakt avtaler mellom utleier og flyktning. En slik praksis kan sikre større muligheter for et bedre leieforhold for flyktningene (Sørholt, Henningsen & Dyb, 2017, referert i Henningsen & Sørholt, 2018).

4.2 Makt og avmakt ved bosetting av flyktninger

Det komplekse med et tjenestetilbud sett gjennom brillene på en sosialarbeider er at yrkestittelen innebærer en oppgave med å stå som en hjelper mellom klienten og det systemet brukerne forholder seg til. Kompleksiteten oppstår fordi det samtidig er mange sosialarbeidere som jobber i det samme systemet som man skal veilede klientene gjennom (Schwartz, 1961, referert i Shulman, 2006). Intensjonen og holdningene med å hjelpe flyktninger på grunnlag av at de ikke har ressurser nok til å skaffe bolig selv forsterker flyktningenes avmaktsposisjon. Skau (2016) diskuterer makt i hjelpeapparatet og trekker frem at makt alltid vil være til stede i relasjon mellom klient og hjelper. Skau fremmer et paradoks blant systemene og det

individuelle arbeidet hvor hun mener at hjelp er noe som *kan* være til stede, men at maktaspektet *alltid* er til stede, enten åpenlyst eller usynlig.

I Sampsons (2015) forskningsartikkel kommer det frem holdninger blant de som jobber med flyktninger som legger føringer for hjelpearbeidet. Også dette er et resultat av makten som systemet og de som har rollen som hjelpere har. Forskningsartikkelen trekker frem at en forutinntatt holdning om at flyktningene er sårbare og trenger hjelp, kan bidra til at hjelpeapparatet skaper en offerrolle og et narrativ om flyktninger. En slik offerrolle vil kunne sette flyktninger opp mot å bli sett på som mer byrdefulle enn å være en ressurs (Zetter 2007, referert i Sampson, 2015). Hjelpeapparatet baserer ofte narrativet, som setter flyktninger i en offerrolle, på flyktningenes manglende sosiale, politiske og økonomiske ressurser. Hvordan bosetting og integreringssystemet på bakgrunn av dette blir fremstilt som en god gjerning eller tjeneste som landet gir til flyktningene viderefører den undertrykte rollen. Gifford (2012) diskuterer denne problemstillingen og sier at det kan være problematisk fordi flyktningene får en slags moralsk forpliktelse til å tjene samfunnet tilbake med å lykkes i integreringsprosessen og bidra i samfunnet (Gifford, 2012, referert i Sampson, 2015).

En ser at målet om at flyktninger skal bli en ressurs for velferdssamfunnet er dypt integrert i de politiske målsettingene. I Norge er utgangspunktet i integreringspolitikken at alle skal benytte sine ressurser og at man ved å få flyktninger i arbeid øker samfunnsdeltakelsen og økonomisk selvstendighet (Meld. St. 6 (2012-2013), s.7-8). Slik målsetting om deltagelse og selvstendighet kan trekkes inn under begrepet myndiggjøring. Myndiggjørende prosesser har som regel mål om å styrke, for eksempel flyktningenes posisjon, i forhold til hjelpeapparatet og i eget liv. Skau (2016) problematiserer likevel denne typen myndiggjøring når man trekker det ned på individnivå, og kaller det for selvmotsigende fordi det setter den enkelte «hjelper» som subjekt og flyktningene som objekt. Med dette mener Skau at det ikke er noen andre enn personen selv som kan myndiggjøre seg selv og at man må være bevisst på at man kan være med å legge til rette for myndiggjøring, men man kan ikke gjøre alt for den enkelte med mål om at en da blir et mer selvstendig menneske i eget liv. «Å bli et myndig menneske i forhold til eget liv skjer gjennom en personlig modnings- og utviklingsprosess som ikke kan erstattes av proklamasjoner eller andre velmente handlinger fra en annen, heller ikke fra en profesjonell hjelper» (Skau, 2016, s. 33). Skau mener derfor at man også må være bevisst på begrepet myndiggjøring og dens potensiale til å både forskyve makt i favør til for eksempel

flyktninger, men også at begrepet kan være med på å tilsløre den makten som hjelperen i hjelpeapparatet fortsatt sitter med.

Hvem som definerer hvilke av flyktningene som fortjener hjelp fra hjelpeapparatet viser seg også å være et maktspekt som sosialarbeidere har ovenfor flyktninger i arbeidet sitt.

Gustafsson & Johansson (2018) peker i sin studie på et etisk dilemma som er med på å påvirke det daglige sosiale arbeidet som flyktningstjenestene utøver. Sivile og frivillige organisasjoner viser seg ut ifra studien å tilby hjelp for alle typer flyktninger. Dette innebærer også flyktninger som står uten oppholdstillatelse og for eksempel papirløse asylsøkere.

Sosialarbeidere i hjelpeapparatet som jobber ut ifra gjeldende lov kan derimot kun gi støtte til de med lovlig opphold. Selv om det er sosialarbeidere som jobber innenfor begge områder vil det kunne dukke opp ulike holdninger og ambivalens om hvem som «fortjener» hjelp.

Gustafsson & Johansson (2018) argumenter for at styringsrollene ikke bare legger føringer for hvilke flyktninger og hvor mange som får opphold i landet, men de påvirker også de som jobber der og hvilke holdninger og vilje de har til ulike flyktninger (Gustafsson & Johansson, 2018). Hvordan styringsrollene på andre måter legger føringer ved flyktningarbeidet blir drøftet videre i et senere kapittel.

4.3 Informasjonsformidling og avmakten uten tilgang på informasjon

Fra en spørreundersøkelse gjort av Søholt et al. (2016) ble ansatte på ulike mottak i Norge stilt flere spørsmål som gjelder involvering av flyktningene og spesielt om hvordan de forholder seg til avtalt selvbosetting. Flere ansatte peker på at en barriere for flyktninger, som ønsker å benytte seg av avtalt selvbosetting, er at systemene for bosetting har for lang behandlingstid. De ansatte på mottaket forteller at det er flyktninger som finner aktuelle boliger og får tilbud om bolig, men mister muligheten for husleiekontrakt fordi IMDi og kommunen har lang behandlingstid på forespørslene. I samme spørreundersøkelse svarte også kommuner ut om blant annet deres arbeid med å formidle mulighetene for avtalt selvbosetting. Prosentvis var det 39 prosent som svarte at de informerte om muligheten for avtalt selvbosetting for bosettingsklare flyktninger. 55 prosent svarte at de ikke gir denne informasjonen og 6 prosent svarte «vet ikke». Av de som svarte ja ble det videre spurt om hvordan de velger å formidle dette. 56 prosent svarte at informasjonen går via de ansatte på mottakene og at det også brukes nettverk av nåværende eller tidligere flyktninger til å informere om ordningen. I alt er det kun en tredjedel som informerer flyktningene via skriftlig kommunikasjon. Undersøkelsen til

Søholt et al. (2016) trekker frem en tendens til at informasjon fra kommuner til flyktninger kan være både muntlig og uformell. Et intervjuobjekt, fra deres studie, som jobber ut ifra denne måten forteller at avtalt selvbosetting ofte kommer frem via rykter fra flyktingenes nettverk og at det for kommunen sin del fungerer godt (Søholt et al. 2016). Shulman (2006) poengterer i sin litteratur kompleksiteten som er til stede i kommunikasjonen mellom ulike etniske grupper og kulturer. For en flyktning, med sine utfordringer med f.eks. tillit til systemet eller kommunikasjonen med de involverte i bosettingen, vil Shulman kunne sagt at en brist i interaksjonen er uunngåelig. Ifølge Henningsen & Søholt (2018) sitter IMDi og kommunene med informasjons- og beslutningsovertak. Maktrelasjonen mellom de som jobber med flyktingene og flyktingene selv er dermed asymmetrisk fordi det kan være vanskelig for flyktingene å få oversikt over egne muligheter og rettigheter (Henningsen & Søholt, 2018).

4.4 Manglende helhetlig fokus på flyktingenes behov

Studien til Gustafsson & Johansson (2018) ser på det sosiale arbeidet med flyktninger og migranter i Sverige. Studien går nærmere inn og undersøker om det er fokus på flyktingers ivaretagelse av eksistensielle behov i bosettingsprosessen. Ivaretagelse av eksistensielle behov kan for eksempel være støttesamtaler som åpner opp rundt flyktingenes mentale utfordringer eller stress. Det kan også være å legge opp til aktivisering og sosialisering som hjelper med å forebygge stress og bekymringer. Arbeidere fra det offentlige hjelpeapparatet, blant annet flyktingetjenesten, anså det ikke som deres profesjonelle ansvar å bidra til å dekke flyktingenes eksistensielle behov. Det ble lagt frem som at dette først og fremst er noe det enkelte individ selv må ta ansvar for å oppnå. Det ble berettiget at hjelpeapparatet står til ansvar for å støtte opp om grunnleggende støtte til flyktingene, i tråd med lovgivningen, med å gi boligmuligheter, gi grunnleggende og nødvendig økonomisk støtte og hjelp til å komme seg gjennom formaliteter i systemet. Flere arbeidere fra det offentlige uttrykte at de rett og slett ikke hadde mandatet til å gi videre støtte opp mot flyktingenes eksistensielle behov (Gustafsson & Johansson, 2018).

I motsetning til det offentlige, hadde de frivillige organisasjonene et annet syn på sin hjelperolle og satte oppgaven med å dekke flyktingenes eksistensielle behov og skape muligheter for et normalt sosialt liv som en viktig oppgave. Et av utfordringene med dette viser seg å være tilgjengelighet til å oppnå kontakt med flyktingene. Frivillige organisasjoner

som ble spurt i studien, kritiserer mangelfull informasjonsformidling fra det offentlige hjelpeapparatet og ønsker seg et tettere samarbeid hvor organisasjonene kan bli brukt som en viktig ressurs. Studien viser videre igjen tydelig standpunkt fra ansatte i de offentlige flyktningetjenestene om at flyktningene selv aktivt bør oppsøke aktiviteter og vise vilje til å ta grep om sitt eget liv. Gustafsson & Johansson (2018) kaller dette for et snevert syn på sosialt arbeid i sin studie og kan blant annet forklares med at det finnes perioder hvor flyktningene står med få muligheter til å ta egne, aktive valg. Gjennom studien til Gustafsson & Johansson (2018) kom det frem at mange av flyktningenes eksistensielle behov ble forbigått i mottaksfasen ved flyktningmottakene. Lang ventetid i mottak for å få svar om oppholdstillatelse, er for mange flyktninger en realitet. Flere undersøkelser tyder på at lang ventetid har en negativ effekt på enkeltindividet og at det kan være med på å ødelegge for håp og selvtillit hos flyktningene (Brekke, 2004; Valenta & Berg, 2010, referert i Gustafsson & Johansson, 2018). Situasjonen for flyktninger i mottak er ofte en ekstrem passivitet uten muligheter til å starte integreringsprosessen og i tillegg en mangel på hverdagslige aktiviteter. Alt av språkopplæring, opplæringsprogram og aktiviteter blir satt på vent frem til de får oppholdstillatelse. De som jobber i mottak står ovenfor et større ansvar for flyktningene, enn hva de kanskje ser på som sitt ansvarsområde. Konsekvensene av oversette behov i startfasen av flyktningenes nye liv kan gå på bekostning av deres fysiske og mentale helse, som også er med å påvirke integreringen de har i samfunnet i lengre tid fremover (Valenta & Berg, 2010, referert i Gustafsson & Johansson, 2018).

4.5 Styringsrollene legger føringer

I Norge legges det ikke mye vekt på at flyktninger skal klare å skaffe egen bolig og dette påvirker i praksis det frie valget hos flyktningene (Henningsen & Søholt, 2018). Årsaken til dette forklarer Borevi & Bengtsson (2015, referert i Henningsen & Søholt, 2018), med tre årsaker og disse skal forklares nærmere videre i teksten.

Det første punktet handler om flyktningenes legale status. Den legale statusen er for eksempel avhengig av hvilke lover og rettigheter flyktningene har. Norge forplikter seg for eksempel til FNs internasjonale Flyktningkonvensjon, som er med på å definere flyktningers rettigheter selv om avtalen overlapper med de generelle menneskerettighetene. Avtalen er åpen for tolkning for hver stat som skal ta utgangspunkt i avtalen inn i egen lov (FN-sambandet, 2023). Avtalen stadfester for eksempel flyktningers rett til å velge, innenfor landets grenser, sitt eget

bosted og område man ønsker å være på (Flyktningkonvensjonen, 1967, art. 26). Det kan derfor diskuteres om norsk bosettingspraksis motstrider Flyktningkonvensjonen, når føringene legger opp til at IMDi og kommunene har autonomien til å bestemme bosettingskommune og første bolig. Selv om det finnes alternativer rapporteres det om at ikke alle kommuner tillater avtalt selvbosetting og at kun et fåtall av de bosatte flyktningene i kommunene er gjennom avtalt selvbosetting (Henningsen et al. 2016).

Andre årsak til hvorfor bosettingssystemet ikke legger vekt på flyktnings frie valg til bosted er begrunnelser om spesielle behov og manglende ressurser til å håndtere boligmarkedet (Borevi & Bengtsson, 2015, referert i Henningsen & Søholt, 2018). Et utvalg som så på vanskeligstilte på boligmarkedet jf. NOU 2011:15 (referert i Meld. St. 6 (2013-2013)) viste til at innvandrere er overrepresentert i denne kategorien. Innunder dette viser det seg at det er mange innvandrere som ikke har mulighet til å skaffe seg eller opprettholde en god bosituasjon på egen hånd. En årsaksforklaring rundt dette skyldes en overrepresentering også blant befolkningen med lavest inntekt og i tillegg kan det skyldes at innvandrere opplever diskriminering på både arbeids- og boligmarkedet. (Meld. St. 6 (2013-2013) s. 88).

Årsaksforklaringen til mangelfulle ressurser til å håndtere boligmarkedet er flere og en åpenbar grunn er språkbarrierer, fordi flyktningene ikke behersker norsk eller engelsk. Det er også store kulturforskjeller blant flyktningene hvor noen ikke engang behersker eget språk skriftlig og mangler erfaring med skriftlig kommunikasjon. Kultur og politikk kan også være svært ulikt fra Norge til der flyktningene kommer fra og det krever som regel tid og god informasjon for å sette seg inn i hvordan for eksempel boligmarkedet i Norge fungerer (Dahle & Ryssevik, 201, s. 14-15).

Siste årsaksforklaring fra Borevi & Bengtsson (2015, referert i Henningsen & Søholt, 2018), er at politiske målsetninger om hensynet til det sosialt miljø ved integreringen av flyktninger, får en sterk betydning. Retter man blikket utenfor Norge og ser på praksis i Danmark og Sverige, kan man enklere forstå hvorfor det blir tatt hensyn til sosiale miljøer ved bosetting av flyktninger. Danmark og Norge deler likhet med at flyktningene i liten grad har mulighet til å velge hvilken kommune de skal bosette seg i. I Sverige er det derimot en ordning under navnet «eget boende» som ofte blir praktisert. Ved «eget boende» kan svenske flyktninger med oppholdstillatelse velge selv hvor de vil bo så frem til de finner et sted å bo.

Bosettingsmetoden som Sverige baserer seg på gir flyktningene mer individuell autonomi, som betyr at de kan være friere fra forvaltningens kontroll og makt og kan bestemme mer

over eget liv (Chudasama, 2023). Det kan argumenteres for at andre sosiale hensyn, i et boligsosialt perspektiv, kan bli svekket med en svensk metode, fordi det i Sverige viser seg en stor konsentrasjon av flyktninger i enkelte byer og nabolag. Det argumenteres imot dette i Danmark og Norge med at det må være en «byrdefordeling» mellom kommuner og byer og at flyktninger har manglende ressurser til boligetablering og trenger derfor kommunens hjelp. Flyktningenes individuelle autonomi trumfes i Norge av hensynet til samfunnsbehovet for en jevnere «byrdefordeling» på regionalt nivå (Henningsen & Søholt, 2018).

I Australia, et annet land som også har velferdsordninger rettet mot flyktninger, ser man lignende problemstillinger rundt det å nå de politiske målene og samtidig klare å ha fokus på flyktningene. Sampson (2015) forteller i sin forskning at et av hovedutfordringene de møter i Australia er å balansere politiske eller organisatoriske interesser og føringer og samtidig opprettholde både verdighet og mulighetene til flyktningene. Sampson (2015) sammenlignet forskning på bosettingssystemene fra andre land og konkluderte med at det finnes holdepunkter for at de politiske og organisatoriske målene for tjenestene i flere land trumfer de ulike støttetjenester som retter blikket mot hva som vil være av best interesse for flyktningene (MacKenzie et al. 2012, referert i Sampson, 2015). Gustafsson & Johansson (2018) peker på tendenser i Europa til at kontroll og sikkerhet prioriteres over menneskerettigheter og sosialt arbeid. Dette forklares med at for eksempel Sverige har gått frem som eksempel på strengere grensekontroller og antall flyktninger som får opphold, spesielt i etterkant av økt flyktningstrøm i 2015 og en strengere innvandringspolitikk i 2016. Strengere lovgivning gav mer autoritet og plass til grensekontroll, sikkerhetshensyn og politistryker enn hva verdiene til menneskerettigheter og sosialt arbeid fikk. (Jönsson & Heggem Kojan, 2017; Lundquist & Mulinari, 2016, referert i Gustafsson & Johansson, 2018). Gustafsson & Johansson (2018) argumenterer for at sosialarbeidere må være delaktig i politiske debatter som omhandler innvandring og flyktninger. De trekker det frem som viktig å respondere til lidelsene og ulikhetene som flyktningene står ovenfor i sin situasjon slik at hensynet til kontroll og sikkerhet ikke blir dominerende (Gustafsson & Johansson, 2018).

5.0 AVSLUTNING

Et av funnene som ble drøftet i denne oppgaven viste holdningsendring blant sosialarbeidere og kommunen som jobbet med flyktningene gjennom suksessfull gjennomføring av avtalt selvbosetting. Muligheten for å både velge kommune og bolig selv vil kunne være å anse som lukrativt for mange flyktninger som føler de kan rask tilpasse seg det norske utleiemarkedet. Ordningen vil også kunne løfte viktige prinsipper som flyktningens individuelle autonomi og bidra til at flyktningene myndiggjør seg selv i større grad. Dette funnet viste også tendens til at det sosiale miljøet og nettverk var en viktig beslutningsfaktor for flyktningene når de fikk bestemme kommune. Prinsipper om viktigheten av sosiale nettverk og ressurser som finnes i slike miljøer er en viktig del av hvordan det sosiale arbeidet skal basere seg på. Her ser man at slike hensyn ikke alltid veier tyngst når det er kommunen som har beslutningsovertaket. Det kommer frem at det først og fremst er de som legger føringer for bosettingssystemet og sosialarbeiderne som trenger overbevisning og det ligger åpenbart generaliserte holdninger i veien for flyktninger som kan benytte seg av ordningen. Bruk av avtalt selvbosetting er likevel ikke svart-hvitt og det viser seg å kunne føre til dårligere forhold og merarbeid for kommunen om det ikke blir tatt gode avgjørelser. Et samarbeid mellom kommunen og flyktningene innenfor satte rammer hvor det samtidig gis friere tøyler til flyktningene vil kunne være en riktig vei å gå sett gjennom prinsippene for det sosiale arbeidet. Det blir også viktig å skille mellom selvbosetting, hvor flyktningene står helt på egne ben, og ved avtalt selvbosetting hvor det åpnes for mulighet til et samarbeid mellom kommunen og flyktninger. For effektiviteten og de politiske målsettingene rundt flyktningbosettingen vil det imidlertid kunne føre til økte krav til ressurser og bruk av mer tid på hver enkelt sak for å sikre deltakelse og samtidig gode boforhold og leiekontrakter. Det må også understrekes at avtalt selvbosetting begrenser seg til den grad at man ikke kan velge kommune selv, om IMDi allerede har tildelt en kommune. En er derfor avhengig av at flyktningene er opplyst om ordningen i god tid for å kunne benytte seg av den.

Flyktninger er gjerne i sårbare situasjoner når de ankommer et land med som regel hverken kulturell, sosial eller økonomisk kapital som kan gi dem en fordel inn i det norske samfunnet. Flyktningtjenesten og hjelpeapparatet er til for å hjelpe på disse områdene frem til flyktningene blir mer selvstendige, men frem til da sitter hjelpeapparatet med mye makt ovenfor flyktningene. Et av de kritiske spørsmålene jeg ønsker å stille etter denne oppgaven er om hensynet om å gi hjelp ut ifra det flyktningene trenger står sterkest eller om dette

overstyres av undertrykkelse og avmakt fra de politiske føringene. På individnivå vil sosialarbeidere alltid være i en posisjon med mye makt. Hvordan man likevel velger å forholde seg til denne makten og relasjonen det gir ovenfor flyktningene er det som er med å avgjør om det sosiale arbeidet står i fokus og om man klarer å stille seg kritisk til systemene man jobber innenfor. Oppgaven har mest fokus på flyktningtjenesten, men kommer ikke unna at flyktninghjelp også utøvers av andre frittstående organisasjoner som arbeider innenfor andre rammer. Med friere tøyler kan de sivile og frivillige organisasjonene hjelpe alle flyktninger, i motsetning til flyktningtjenestene som setter tydelige grenser og definerer hvem som «fortjener» å få hjelp og bli en del av samfunnet i Norge. Definisjonsmakt spiller en viktig rolle når man ser på hvem som får hjelp og ikke. En kan kanskje tenke seg at holdningene rundt dette etiske dilemmaet og praksisen er forskjellig blant sosialarbeidere. Studien som ble diskutert viste hvert fall en større velvilje til å hjelpe et bredere spekter av flyktninger i de sivile organisasjonene og det kan kanskje være bekymringsverdig at holdningene til sosialarbeidere er så ulik fra om man for eksempel jobber i kommunen enn i Røde Kors.

Funn i oppgaven viser til at kommunen og mottak har beslutningsovertak og at informasjonsformidling som bidrar til å utjevne den asymmetriske maktfordelingen mellom system og flyktningene, ikke er en selvfølge hos alle aktører. Tendenser til at mottak og kommuner baserer seg på at informasjon, om for eksempel avtalt selvbosetting, skal gå gjennom andre kanaler er bekymringsfullt. Spesielt om man baserer seg på «ryktebørsen» så vet man aldri om hverken informasjonen er kommet frem eller om den er blitt forstått riktig. Det kan tenkes at tidlig informasjonsformidling til flyktninger en post hos kommuner og mottak som krever tid og ressurser og at det derfor ikke blir en prioritet hos enkelte. Likevel er en slik praksis, om ikke direkte, hvert fall en indirekte måte å holde igjen viktig og hjelpsom informasjon på og kan hindre flyktningene i å ta egne selvstendige avgjørelser. Om flyktningene på mottak får god informasjon om for eksempel avtalt selvbosetting, tidsnok til å søke om selvbosetting før de tildeles kommune, er vanskelig å si. Datamaterialet samlet inn i oppgaven sier ikke mye om hvordan bosettingsinformasjon til flyktninger blir formidlet og om det gis støtte fra for eksempel ansatte ved mottak, til å ta et informativt valg.

Funn i oppgaven har også vist til manglende tilbud og fokus i mottak som anerkjenner både fysiske, psykiske og eksistensielle behov. Fokus på eksistensielle behov er en del av å ha et helhetlig syn på hver enkelt av flyktningene, likevel argumenteres det for at sosialarbeidere

innenfor systemet ikke har mandatet til et slikt hjelpearbeid. Frivillige organisasjoner viser en større velvilje til å hjelpe til med for eksempel aktivisering og støttesamtaler, men her begrenses de igjen av at deres hjelp ikke alltid blir anerkjent og tatt i bruk som en ressurs. Oppgaven har vist til teori som legger vekt på at man i hjelperollen skal være bevisst på at hjelpen man gir ikke skal føre til at flyktningene blir passive og at det er individet selv som til slutt klarer å myndiggjøre seg selv. Mye av forklaringen til sosialarbeidere om hvorfor de ikke gir støtte opp mot eksistensielle behov forsvares med nettopp dette. Jeg vil argumentere for at dette vitner til et begrenset syn på det sosiale arbeidet og hvilken avmakt som flyktningene befinner seg i. Slik spesielt mottaksfasen fungerer er flyktningene satt i en passiv rolle, med svært få muligheter til å nettopp ta egne valg og oppsøke egen hjelp eller sosiale miljøer utenfor mottakene. Derfor er det nettopp viktig at hjelpeapparatet gir tilbud om slik hjelp med bevissthet om at det har flere positive gevinster for flyktningene og kan bidra til en bærekraftig integrering inn i samfunnet.

Oppgaven har tatt for seg studier fra flere land, med hovedvekt på Norden. Sammenligningen gir innsikt i både likheter og ulikheter i hvordan innvandring- og integreringspolitikk legger føringer og former flyktningtjenestene i praksis. Funn fra de ulike landene har likevel sammenlignings- og overføringsverdi fordi det viser positive muligheter man kan strekke seg etter, så vel som eksempler på hvordan systemet kan svikte de som man ønsker å hjelpe. Flere diskusjoner i oppgaven har bunnet i en forklaring om begrenset mandat til å strekkes seg lenger i flyktningarbeidet, ressursfordeling og politiske bestemmelser. Det kan argumenteres for at hensyn til politiske og byråkratiske føringer er ledende faktor til hvorfor det er mangel på medvirkning og myndiggjøring i praksis. Ønsket om å regulere hvor flyktninger skal bosette seg og holdninger på systemnivå om flyktingers evne til å klare seg selv gjør at stat og kommune får mest autonomi i Norge.

Det finnes definitivt mye rom for sosialt arbeid i flyktningtjenestene og mye praktiseres den dag i dag. Kun selve oppgaven i å ta imot mennesker på flykt og være en døråpner til å gi bomuligheter, kan i seg selv anses som en viktig del av det sosiale arbeidet. Når en derimot ser på andre grunnleggende prinsipper som brukermedvirkning, hjelp til selvhjelp og individets autonomi, så kan funnene i oppgaven tale for at flyktningene har lite de får sagt i egen sak. Selv om det legges opp til de samme grunnleggende føringene for kommuner og mottak kan det virke som det er mye rom for egen praksis i hvordan man ønsker å vektlegge mottaksfasen og bosettingen. Det kan tenkes at brukerperspektivet ikke står sterkt nok som et av de

grunnleggende føringene og at det blir derfor opp til hver enkelt hvordan man velger å involvere flyktingene og ta i bruk prinsipper som står sterkt i det sosiale arbeidet.

6.0 REFERANSELISTE

Chudasama, K. (2023, 21. august). *Brukermedvirkning er en måte å konkretisere sosialt arbeid på*. Fontene. <https://fontene.no/fagartikler/brukermedvirkning-er-en-mate-a-konkretisere-sosialt-arbeid-pa-6.47.576353.d9ccf95aa2>

Dahle, M. & Ryssevik, J. (2011). *Tilrettelegging av offentlig informasjon for innvandrere*. (Rapport 6/ 2011). Ideas2evidence. <https://www.imdi.no/contentassets/96f8ce054dec4c17ab7a39fa8d002531/rapport-2011-tilrettelegging-av-offentlig-informasjon-for-innvandrere>

Ellingsen, I. T., Levin, I., Berg, B. & Kleppe, L. C. (Red.). (2015). *Sosialt arbeid en grunnbok*. Universitetsforlaget.

Fellesorganisasjonen. (2019). *Yrkesetisk grunnlagsdokument*. [Brosjyre]. <https://www.fo.no/getfile.php/1324847-1580893260/Bilder/FO%20mener/Brosjyrer/Yrkesetisk%20grunnlagsdokument.pdf>

FN- sambandet. (2023, 7. juli). *Flyktningkonvensjonen*. <https://www.fn.no/om-fn/avtaler/flyktninger/flyktningkonvensjonen>

Gustafsson, K. & Johansson, J. (2018). A Worthy Reception? Ambivalences in Social Work With Refugees and Migrants in Sweden. *Special issue immigrants and refugees*, 18(3), 983-1004. <https://doi.org/10.18060/21656>

Henningsen, E., Dyb, E., Kasahara, Y., Søholt, S. & Tronstad, K. R. (2016). *Avtalt selvbosetting blant flyktninger*. (NIBR-rapport 2016:5). By- og regionsforskningsinstituttet

NIBR. <https://www.imdi.no/contentassets/fdd41429711543f599a05feb0ad0fbb6/rapport-2016.-avtalt-selvbosetting-blant-flyktninger.pdf>

Henningsen, E. & Søholt, S. (2018). Avtalt selvbosetting blant flyktninger og det norske bosettingsregimet. *Tidsskrift for boligforskning*, 1(1), 7-26.
<https://doi.org/10.18261/issn.2535-5988-2018-01-02>

Integreringsloven. (2020). *Lov om integrering gjennom opplæring, utdanning og arbeid*. (LOV-2020-11-06-127). Lovdata. <https://lovdata.no/pro/#document/NL/lov/2020-11-06-127?searchResultContext=1394&rowNumber=1&totalHits=180>

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. (2021, 30. august). *Familier og enslige voksne på mottak*. <https://www.imdi.no/planlegging-og-bosetting/slik-bosettes-flyktninger/familier-og-enslige-voksne/>

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. (2022). *Indikatorer for integrering status og utviklingstrekk i 2022*.
<https://www.imdi.no/contentassets/507ec06524674e4ca041a7f920395045/indikatorer-for-integrering-2022.pdf>

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. (2023, 29. mars). *Boliger til flyktninger*.
<https://www.imdi.no/planlegging-og-bosetting/kommunens-arbeid/boliger-til-flyktninger/>

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. (2023, 19.april). *IMDis årsrapport 2022*.
<https://www.imdi.no/contentassets/64141f43db314347b32c475018ab75dc/imdis-arsrapport-2022-nynorsk.pdf>

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. (2023, 26. mai). *Kompetansekartlegging i asylmottak*. <https://www.imdi.no/kvalifisering/regelverk/kvalifisering-i-mottak/kompetansekartlegging-i-asylmottak/>

Meld. St. 6 (2012-2013). *En helhetlig integreringspolitikk*. Barne- og familiedepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-6-20122013/id705945/?ch=1>

NOU 2011:7. (2011). *Velferd og migrasjon*. Velferds- og migrasjonsutvalget. https://lovdata.no/pro/#document/NOU/forarbeid/nou-2011-7/KAPITTEL_3

Sampson, R. C. (2015). Caring, Contributing, Capacity Building: Navigating Contradictory Narratives of Refugee Settlement in Australia. *Journal of Refugee Studies*, 29(1), 98-116. <https://doi.org/10.1093/jrs/fev010>

Shulman, L. (2006). *Kunsten å hjelpe mennesker i samhandling med systemer*. Gyldendal Akademisk.

Skau, G. M. (2016). *Mellom makt og hjelp – om det flertydige forholdet mellom klient og hjelper*. (4. utg.). Universitetsforlaget.

Statistisk sentralbyrå. (2023, 5. juli). *Innvandrere etter innvandringsbakgrunn*. <https://www.ssb.no/befolkning/innvandrere/statistikk/innvandrere-etter-innvandringsgrunn>

United Nations High Commissioner for Refugees. (2010). *Convention and protocol relating to the status of refugees*. <https://www.unhcr.org/media/convention-and-protocol-relating-status-refugees>

Øygard, G. W. & Askheim, O. P. (2020). Brukermedvirkning i spenningsfeltet mellom politikk og praksis. *Velferdstjenestens vilkår*, 192-212.

<https://doi.org/10.18261/9788215034713-2020-11>

